

VIDA CRNČEVIĆ BASARA

HUMANO PRESELJENJE

■ Laguna ■

Copyright © 2025, Vida Crnčević Basara
Copyright © ovog izdanja 2025, LAGUNA

Pesma Nikite Staneskua na stranama 182–183 preuzeta je iz knjige *Stanje poezije*, prevod Petru Krdu, Izdavačka radna organizacija „Rad“, Beograd, 1980.

**HUMANO
PRESELJENJE**

„Ispricala sam toliko verzija događaja,
da ni sama ne znam šta se desilo.“

Marta

„Možda se ništa nije ni desilo.“

Nikolaj Gogolj

1

OKTOBAR 2016.

Ovo je kraj. U stvari, samo što nije. Čekam ga mirno iako ga ne poznajem. Čak ga i ne slutim, osim što znam da dolazi, da je iza ugla i da me više neće biti, ne ovde. Biću zaboravljena, pa šta? Ogromna većina ljudi koja trenutno živi na ovom svetu i koja je ikada živela, već je ili će biti potpuno zaboravljena. Zato je traženje igle u plastu sena ziherašenje u odnosu na potragu za svrhom u velikim i besmrtnim delima po kojima će nas svet pamtiti. Zašto onda pišem? Za slučaj da se neko pita – eto, može mi se. Može mi se jer ne verujem u smisao. To mi daje za pravo da pišem šta god želim. Da mi prođe vreme dok se taj kraj ne pojavi. Pisaću, pa gde me kraj zatekne. Sanjam kuću u kojoj nikada niko nije živio, mada sumnjam da takva kuća postoji. Zašto bi iko gradio nešto što mu ne treba? Ne računam nakazna čeda građevinskih preduzimača ni montažne kućice koje poručite preko interneta. Kad

kažem „sanjam“, mislim da želim praznu kuću – u koju bih lagano, sasvim iz početka smestila sopstveni život. Kao što su moji daleki preci bezemljaši strpljivo gradili svoje kućice od naboja ne znajući da će uskoro skončati u njima.

Meni se ne gradi, meni se useljava. To zvuči kao nešto sa smislom. Sa idejom, sa planom, kako god. Ovo što ja živim ne izgleda tako. Da, plan je ono što mi fali (zato ga i prezirem). Da se Bog barem smeši, kad ne mogu ja. Takva sam. Čas mi nešto treba, čas to isto zdušno prezirem. Promenila sam nekoliko adresa. Nije ni da sam htela, tako je ispalo. Uprkos neumoljivom iskustvu, ja se i dalje nadam. Verujem da ta kuća postoji; ona boravi u mojoj svesti kao reč navrh jezika. Gotovo da mi je utrnuo jezik, a za njim i ostalo glatko mišićno tkivo. Ne želim da vidim ni zid. Ne želim da vidim kuću sa vrha mog jezika, ne želim da vidim ni tu osobu koja me neprestano gnjavi pričom o kući koja možda postoji. Ona me je, zajedno sa mojim još uvek mužem Miletom i njegovom još uvek ne ženom Duša-Zorom, i dovela ovde. No sve na kraju dođe na svoje mesto. To ne mora nužno biti neko dobro mesto, često i nije – ali je „svoje“.

Ako ste do sada pomislili da mi je mesto u ludnici, ne brinite. Odatle i pišem. I nemam problem da vam to odmah saopštim. Uvek sam više volela ludake od civila, ali ovi drugi nekako bolje prolaze. Da li? Ovde sam da utvrdim tu lekciju. Ovo je bio trenutak iskrenosti, ali ja ne bih računala na previše takvih trenutaka

u priči koja sledi. Jer želja za životom svela se na želju za osvetom. Tu iskrenosti nema mesta. Pa neka sam luda. Sve je samo stvar percepcije, govorio je tata. Nije imao potrebu da iskaže lično viđenje, samo bi mudro zborio. Čudo da neko ko projektuje mostove tako razmišlja. Mislila sam da je to jedan od njegovih načina da prekine razgovor, što je i bio. Ali sada vidim da nije bio samo to. On je svojim mostovima i svojim ćutanjem govorio. Iz svojih invalidskih kolica slao je poruku u Večnost, otišao odavde bez žaljenja. A ja?

Večnost me je sažvakala i ispljunula. Molim te, Bože, molim te – pusti mrtve da odu. Klupa je dobra. Svejedno da li sam pored reke, na groblju, ili kao sada, u parku – na krezavoj drvenoj klupi u ludničkom parkiću. Sa sasvim mogućeg gledišta, ja sam na vrhu zemaljske kugle i iz mojih stopala korenje se spušta duboko, do njene srži. Trebalo bi, kažu, da se osećam ukorenjeno, s obe noge na zemlji, da postavim dobre temelje ravnoteži tela, uma i duha. Stopala su mi u širini ramena, kukove držim pravo, srce u ravni kukova, ramena su mi što dalje od ušiju. Uvukla sam stomak. Drvo da budem. Drvo koje sedi. Na klupi u parku male privatne klinike. I posmatra drugo drvo.

Tačnije, kržljavu i kvrgavu jabuku. Malo i vašljivog lista, koliko vidim škiljeći na jedno oko.

Rodila je koliko je mogla. Nit je za jelo, niti za ukras. Kvrgava i tvrda raduje se jesenjem suncu. Više od mene, svakako. Iza drvceta čuje se komad prigradske vreve. Sa ne naročite visine gledaju soliteri, posiveli od

briga siromašnih stanovnika. Sedim na klupi, posmatram drvice. Pogled mi se spušta do korena. Zovem ga u pomoć.

Sanjala sam da me Zemlja ne podnosi. Mrzi kada hodam po njoj, želi da me iščupa iz korena, a onda me podseti da koren i nemam – pa me zbaci sa svojih brda i livada i istrese iz svih kuća u koje kročim. Nekada je toliko zla i brza da mi ne dâ ni da je dodirnem nogom. Kruži sumanuto ne bi li me se rešila. I ja ne bih imala ništa protiv. Vrti mi se u glavi od Zemljinog neprestanog vitlanja. S druge strane, pomalo mi se dopada slika kako letim zbačena ogromnom silom besne gravitacije. Opet, za sve ove godine koliko osećam njeno neprijateljstvo, majka Zemlja nije me se otarasila. U nju će me i spustiti, samo malo ispod površine velike prašnjave lopte, i ja ću biti to čuveno zrnce praha od kojeg sam nastala i u koje ću se vratiti.

A dotle... Vidi me, bože, vidi me. Dete sam koje uči da hoda. Četrdesetogodišnja devojčica. Prezirem se. Sama sebe, mene, ja.

Kao osvedočeni egomanijak, kojim se i sama majka Zemlja bavi; i kako na nešto pristojniji način tvrde neki pasusi moje opširne dijagnoze, trebalo bi da uživam. No to se ne dešava.

Dovoljno bi bilo da ne sanjam gluposti. Onog časa kada mi to uspe, biću izlečena. I kad se sprijateljim sa Zemljom. Nije pametno da od tako moćne sile stvaram neprijatelja. Valjda ne može da mi čita misli? Ako misli dođu dok bezuspešno puštam korenje duboko u

majku Zemlju, ne brinem. To su samo misli. I moja majka Ružica kaže da misli nisu stvarne, naročito kad su strašne.

Moje misli su uvek imale običaj da trče kud hoće. To mi dugo nije smetalo. Ali poslednjih godina počele su da me nerviraju. Previše su se uzoholile, otele kontroli. Kad pokušam da ih disciplinujem, ponašaju se kao deca – nekad ona nevaspitana koju biste rado nalupali, bila vaša ili tuđa, a nekad su smerne mamine devojčice što sa cvetnih livada pevajući anđeoskim glasovim zabasavaju u mračne šume i pećine. Retko spavaju, a kad zaspe – sanjaju same budalaštine.

Zatvoriću i ovo podozrivo oko. Sada žmurim na oba, pokušavajući da ne stiskam kapke, da se mrak pod njima pravilno razlije. Čekam. Jebeni svet je jebena Roršahova mrlja. Velika, mračna, masna i klizava. Svet je mrlja, šta više da kažem a da ga ne uvredim?

Iz mraka se izlije jesenje sunce jedne od kuća koje nisu postale moje, jednog davnog dana u Indiji. Ne znam zašto baš tog.

„Oktobarske jabuke moraju se odmah pojesti. Evo, ova je već satrula“, vidim i čujem svoju majku Ružicu.

Tup, tup.

Opale voćke još jednom padaju, u njenu kecelju.

„Gre’ota, ona kod tarabe nam se uvašljivila...“

Njena svekrva a moja baba Giza hekla ispod lipe i puši drinu bez filtera. Sssss, vuče konac iz klupka natur konca. *Cak*, ubada heklicom u sledeću ispravnu petlju. *Pffff*, poteče drina iz njenih skupljenih usana.

„Dušan je prskô. Mora da su vaše mutirale.“

Baba je volela da se izražava. Mamino ćutanje takođe je vrlo izražajno. Dušan je moj stric.

Baba Giza nastavlja:

„Sad će doći da skuplja za rakiju!“

Tup, tup, ssss, cak, pfffff. To je najbliže tišini što sam ikada čula.

Ležim na tremu i ne pitam se da li baba namerno turpija mami mozak, ili zaista veruje čika Duletu to što je obećao. Rajna, ženka nemačkog ovčara, zeva i lenjo lupa repom po prašini na pomen imena svog nepouzdanog gazde.

Za to vreme on sedi mrtav pijan u bilo kojoj kafani.

Da možemo da ga vidimo, to bi izgledalo ovako. Bilo koja kafana, bilo koje doba dana, bilo koje cigarete i dupla kleka. Ako nema kleke, bilo koje... znate već. I obavezna priča o njegovom učešću u studentskim demonstracijama '68, u kojima je njegova uloga menjala značaj sa količinom klekovače u venskom i nervnom sistemu.

Mama plastično prevrće očima i krene po plastično bure za jabuke. Ko je tripot bio na kafi i lincuri u ovoj kući, primetio je da mama sažima komunikaciju. Pro-lazi pored tate, koji čita u hladu i usput joj poručuje kafu. Tata u ovoj slici još nije u kolicima. Ipak, slabo se kreće, naprosto ga mrzi da radi išta osim svojih naučnih radova. On je inženjer mostogradnje, doktor nauka i akademik. Sa svim tim titulama, tata je ipak od onih lenština koje misle da su sve rabote đavoli izmislili da bi mu napakostili. Jeste, tata je opšte mesto – rasejani

naučnik sa odvaljenim đonom na cipeli. To dok je još hodao. U stvari, on i njegov brat Dule su isti, samo što je jedan zaljubljen u nauku a drugi u flašu. Dule je nekada voleo i filozofiju, čak je i učestvovao u pomenutoj pobuni. Stvar se završila kako se završila. Dušanu nije palo na pamet da se uhvati u kozaračko kolo. Psovao je i Kozaru, i veslo što ih je prevezlo, i voz što ih je dono. Sve mu se pomešalo. Tada još nije toliko pio, ali kasnije će njegova kriza identiteta završiti posao. Za mog strica vreme se zaustavilo kad je moralo. Sa Filozofskog fakulteta se premestio u nedaleke bircuze i bistrio politiku sa drugim alkoholičarima i neradnicima, kao što bi rekla mama kad njegova mati Giza ne čuje. Po Gizi on se razočarao u život i budući preosetljiv počeo je malo više da pije. Nikada nije završio fakultet i najčešće nije ništa radio. Devedesetih konačno nije imao od čega da živi u Beogradu i vratio se u Indiju. Isprva, svi su želeli da se druže s njim. Moj stric, Beograđanin, razočarani đakon Revolucije, život je gledao kroz debela stakla lenonki i raznobojne stakliće čaša i flaša i izloge pijačnih kafana. Po Indiji se pričalo da je posle odbijanja kozaračkog kola morao malo da sarađuje sa policijom. Ta fama ga je nekako uvek dovodila blizu batina pijanih Sremaca, a zatim ga odbranila od istih tih junaka.

Dok je Dule bio u Beogradu, tata i on su se nekako trpeli zbog majke, baba Gize. Među njima nije bilo naročitog rivalstva jer su oduvek bili previše različiti. Od njegovog povratka u Indiju niti govore niti spominju jedan drugog. Jedino što je braći zajedničko jeste ljubav prema pecanju, ali nikada ne pecaju na istoj reci.

Mama sada skuplja šljive i više ne gunda. „Biće bar za pekmez...”

A ja, ja dremam na tremu i njene jabuke i šljive su mi poslednja briga.

Sada sedim preko puta neke druge jabuke i isto sunce mi greje zatvorene kapke. *Tup, tup, ssss, pffff...* Onog mirisa i zvuka koji sam uzimala zdravo za gotovo više nema. Misli su se ponovo rastrčale. Sećanja su se posakrivala po džepovima moždanih vijuga i iskaču kad im je volja. Kao čudovišta iz kutije. Trče ukруг kao glupi pas za svojim repom, ili klepeću kao vergl vašarskog majmuna. Kako god.

Likovi iz dvorišta švapske kuće u Indiji pre dvadeset godina sada su kojekude. A bila je to lepa velika kuća sa tremom, voćnjakom i letnjom kuhinjom u koju mama odlaže jabuke. Vojvodina ko Vojvodina, kuće u šoru, prozori na front (to znači do ulice), veliki ajnfort – ulaz za konjsku zapregu dok ju je bilo, za tatin reno 4, kasnije i invalidska kolica.

U salonu je stajao masivni sat sa klatnom. Trotegaš sa intarzijom, visok preko dva metra, sa mašinom *Gistav Beker*, što baba Giza nije propuštala da naglasi. Kao devojčica sedela sam na podu podvijenih nogu i posmatrala ga. Obuzimao bi me osećaj spokoja ispod tog džina koji je ukrotio vreme. Smirivala me je predvidivost zvukova i pokreta koje je proizvodio. Gong se oglašavao na petnaest minuta, pola sata i sat. I ko zna koliko puta bi se oglasio dok mi noge ne bi potpuno utrnule, i jedva bih ustala kada bi Giza u prolazu rekla: „Krv nije voda. Poštene časovničarski zanat othranio

je mog dedu Jozefa. Nije to samo zanat, to je i nauka, i umetnost... a biti doktor, kao moj deda Jozef, to je najviše što čovek može da bude.“

Nisam baš najbolje razumela šta je time htela da kaže, mada mislim da bih da sam se potrudila; ali meni nisu bile potrebne informacije. Trebao mi je njen glas. Ima umirujućih glasova, ali njen je bio nešto posebno. Ako malo pažljivije slušate, čujete da se vrti i iskri u podtonu, kao da u oscilacijama vazdušnih čestica koje proizvode zvuk njenog glasa ima nečeg uvrnutog. Taj glas, kao i to klatno koje za razliku od njega nije prkosilo zakonu fizike, već mu se ponizno pokoravalo potvrđujući to zvukom gonga na svakih petnaest minuta – značili su mi spokoj. Da li je moguće da sam to bila ja? Ja, koja ću se ceo život boriti protiv predvidljivosti, nazivajući je dosadom. Kako bih volela da imam taj sat. Ko zna gde je završio pouzdani džin moga detinjstva. S obzirom na to da je bio Gizin, najverovatnije ga je ostavila Dušanu, iako je mogla da nasluti da će *Gistav Beker* namiriti neke od kafanskih dugova.

Kada je baba Giza umrla, u oktobru dvehiljadite, mama, tata i Dušan prodali su švapsku kuću. Pristojno su se oparili, jer su je gradili Gizini preci, domišljati Nemci koji ništa nisu prepuštali slučaju; a kao kuća Gizinog dede, her doktora Jozefa, jako se dobro kotirala. Svojevremeno se donosio nameštaj iz Beča, svirao se klavir, pio čaj uz kuglof. Divna kuća i divan nameštaj.

Mama i tata kupili su stan u blizini „Ukletog naselja“, na mestu gde je nekad bila mađarska škola i nemačko groblje, a Dule se šetao od jednosobnog stana

stečenog usitnjavanjem nasljedstva do Kovina ili Vršca, i nazad. Kao i na ovoj slici, više je bio u kafani i na lečenjima nego u kadru.

A ja sam ovde, u ludari.

Ljuta sam na sebe što slažem besmislice iz prošlosti po svojoj oficijelno ludoj glavi. „Prošlost je istorija, budućnost je misterija“, mantramo na sastancima grupe za lečenje zavisnosti, koju su mi takođe nakačili uz spisak dijagnoza.

Teram majmuna sa verglom u nadi da ću u preostalih desetak minuta ovog veoma digresivnog pokušaja meditacije prići nekim uzvišenijim idejama. Na primer:

Kada bi nas neki od teleskopa koje smo poslali da špijuniramo druge planete gledao svojim moćnim okom, mi ljudi na Zemlji bismo mogli izgledati kao ove vaši na jabuci. I to vrlo mutirane, što bi rekla Giza. Samo, ljudskoj vrsti je malo jedna mutacija. Nađe se tu i poneka istaknuta ljudska vaš koja se sakrila ispod radara i zaposlila male plašljive vaške da rade za nju i hrane je. Ta debela vaška ne mari što će u pakao, ili u zatvor – što je izvesnije. Gledano teleskopom a i ljudskim okom – ko ume da vidi. Samo što vaške – vaške ne grade tvrđave i gradove, nuklearne elektrane i bombardere da bi pojele više onoga što već jedu. Ne postoje grupacije vašaka koje se organizuju protiv drugih pa drže govore u kojima je sasvim jasno da su one u pravu. Dobro, vaške su dosadne štetočine. Čak su neke od njih, ne ove sa jabuke, uništile i mnoge veze i brakove, iako je namera takvih samo da se napiju krvi. A onda

ih, usred krvoslašća ošamuti neki insekticid. „Lepa smrt“, mislile bi, da umeju da misle, druge vaške, malo zavidne, a malo srećne što su preživele. Uostalom, one i mutiraju da prežive, jer ih stalno napadamo novim otrovima. Šta je to što tera čoveka, za koga bi poređenje sa vaškom bilo nezamisliva uvreda, da se ponaša gore od nje? Da ne pije krv jer je žedan, već jer mu se može.

I šta je to u meni pogrešno da kao pripadnik ljudskog roda daljem prednost vašjoj populaciji? Mada, nije da nemam argumenata.

Svašta je čovek smislio u hemijskom ratu protiv samog sebe. Izmislio kremu sa zaštitnim faktorom sto pedeset ne bi li stao na put Suncu, a onda ga je odneo cunami. Ili ga je iz automatske puške, tako debelo namazanog zaštitnim faktorom, na plaži iz rafala skinuo neki terorista. Takođe čovek.

I tako je čovečuljak, štiteći se od neprestanih sopstvenih napada na samog sebe, zabo mnogo autogolova. I mutirao da se nadmudri. Ali džabe. Jer uzmimo, na primer, da smo mi na planeti isto što i vaške na jabuci. Ko nas prska insekticidom? Mi sami. Vočka ne može da se brani, jer ima dva neprijatelja: vašku i čoveka. Ali planeta ima svoje načine da malo deljuzuje planetu. Obaška što joj sami ljudi vredno pomažu. Teroristi, antiteroristi, fašisti i ultraliberali, zeleni i crveni, izmutirani preko granica sopstvene mašte. I uvek stradaju oni koji su na tu maskaradu zalutali nezainteresovani. Kao predstavnica poslednje navedene sorte prilično sam ravnodušna prema svetu i njegovom smaku.

Nikad neću ući u jebenu meditaciju, možda sam stvarno luda.

Nije trebalo opet da duvam iza zgrade. Danju me radi na mizantropiju. Obećala sam sebi da je duvka samo uveče. Ali šta sad, nisam ovde zbog vutre. I imam prava valjda malo da se opustim. Bensedini su... ma kome pričam. Svi sve znate.

Gladna sam. To će obradovati mog terapeuta, jer sam ovde za tri meseca smršala dvadeset kilograma, pa se sprema da mi dopiše i anoreksiju u moju raskošnu dijagnozu. Opet mislim.

Neće svaki oblak zagrmeti, nije svaka ptica za krletku. Ničemu ne vidimo ni početak ni kraj, ja sve lažem i ništa ne lažem – ako je tako. Srećom, jedan od korisnih saveta koji sam sebi dala odavno: ne trudi se sve da shvatiš. Sve ovo oko tebe, ovaj život, teško je sranje. Okreni se onome što ti je dostupno – da se u teškom sranju bar dobro provedeš. U jednom trenutku taj se savet okrenuo protiv mene. Nisam želela da shvatim ništa. Nisam se osećala bolje, pa sam posumnjala da sam pogrešila i ponovo marljivo krenula u analiziranje svega i svačega. Pa sam, bar po mišljenju okoline, a bogami i lekara, zaslužila da se malo odmorim u zelenilu ovog dvorišta, na ovoj klupi. Okej, nisu tu bile samo opsesivne analize svega i svačega... Bilo je i nekih sitnica kao što su nervni napad i predelirično stanje. Kažu – halucinirala sam, opasna sam. Videćemo. Opasna sam samo zbog one bejzbol palice? Kupatilo u vili na Banovom brdu koje sam demolirala, bilo je zločin protiv čovečnosti. Ali nikoga nije zabavljao moj sarkazam.

Proglasili su me neuračunljivom i evo me ovde. Za divno čudo, i nije mi tako loše. Bar klupa ima dovoljno.

Napipam džep mantila, i shvatim da imam cigarete, ali ne i upaljač. Samo se obrnuta situacija može meriti sa ovom. Taman sam htela da se iznerviram, kad vidim – klata se kolega Kompulsivni. Taj puši kao smuk. Ne progovaramo, on sedne i kresne upaljač. Pilji u moje noge upletene u lotosov cvet.

„Opet sektašiš?“ Raspletom noge.

„Što si tako negativan? Ne valja ti to.“

„Kažem ja da sektašiš.“

„Ne provaljuješ ironiju.“

Čini mi se da se nasmešio.

„Provaljujem je, ali je ignorišem. Ne volim je.“

Pogledala sam ga kao da mi je rekao da ne voli čokoladu, ili pivo, ili seks. Tu sam misao brzo izbrisala, zbog njegove dijagnoze. Zavisnost od seksa. Kao. U stvari, meni je sve ovde nekako „kao“. Da li ja to ne verujem ljudima, kao što kaže naš terapeut, matori jungovac? A zašto da im verujem? Jungovcu ne verujem prvom, sve njegove dijagnoze su „kao“, a on je najveće „kao“ u trenutnom kao.

„Šteta, dobra si riba.“ To kaže Pavle.

Malo vežbam toleranciju, malo kontrolu besa, u stvari nisam uopšte besna. Uostalom, Pavle ima tu sramotnu dijagnozu. OKP se nije tu zaustavio, uvek ima upaljač. Jako je odgovoran i organizovan, ili to tako izgleda iz moje perspektive. Inače je ravna linija. Prilično zajebana, ali ravna. Tako dosadan, odličan je za moju dijagnozu – bipolar, trenutno kao u maničnoj

fazi. Tako su mi rekli, ali im ne verujem. Ne zato što sam luda pa mislim da nisam luda, nego zato što oni što to tvrde imaju razlog da me drže ovde.

„Šteta, dobra si riba.“

„Čula sam te i prvi put. Dobra sam riba. Šta ćemo sa tim podatkom?“

Pogledao me je tako da sam odmah prigrnula mantil. To je potrajalo, jebem ti *slow motion*. Onda je, sa istim tim pogledom koji bi sijao i da nije na lekovima, dodao:

„Elastična si...“

„Sekte su izmišljotina. Šta su to uopšte sekte, i od čega su se to sektovale, od čega? Od Boga? Ljudski mozak je najveća sekta.“

Znala sam da Pavle misli na način na koji sedim, ali svađalo mi se. Ipak, napredujem u programu za kontrolu besa. Imamo sastanke jednom nedeljno. Samo sam zamislila ono što bih mu ranije uradila – ili bar rekla, ali kažu da će i to zamišljanje nestati jednog dana.

„... za svoje godine“, završio je tako da nisam stigla ni da zamislim njegovu odsečenu glavu na srebrnom poslužavniku. U stvari, bolje njegov polni organ, ali glavu sam videla, pa mi je lakše da zamislim. Jungovac me stalno opominje da treba da imam realne ciljeve.

„Prilično si ratoborna za jednu budistkinju.“

„Ja budistkinja?“, suknula sam još ratobornije. Velike su šanse da je upravo jedan budista, jedan Amerikanac budista da stvar bude još bednija, učesnik u celoj ovoj zaveri... smeštanja normalne osobe u ludnicu. Mene.

„Ne, ne!“, Pavle je uz smešak podigao prst. „Ne zovemo ovo mesto tako. C-c-c.“ Opet mi čita misli.